

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПРОЦЕС ФУНКЦІОНУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ НА РИНКУ ЗЕРНА

Уланчук В.С., Жарун О.В.

Уманський національний університет садівництва

Розкрито економічну сутність ринку зерна та організаційно-економічні засади його розвитку в сучасних умовах. Узагальнено теоретичні основи інвестиційного забезпечення як засобу ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств на ринку зерна. Проаналізовано сучасний стан та тенденції розвитку вітчизняного зерновиробництва. Охарактеризовано основні напрями та джерела інвестиційного забезпечення процесу функціонування сільськогосподарських підприємств на ринку зерна. Здійснено оцінювання результативності процесу функціонування цих підприємств.

Ключові слова: інвестиції, ринок зерна, сільськогосподарські підприємства, ефективність.

Постановка проблеми. У сучасних умовах зернове господарство України розвивається нестабільно, спостерігаються суттєві коливання врожайності сільськогосподарських культур, відчутною є різниця між валовими зборами зерна передових і відстаючих сільськогосподарських підприємств. До основних проблем його функціонування відносять недостатнє інвестиційне забезпечення. Сільськогосподарські підприємства для стабільного розвитку зерновиробництва, покращення якості зерна, оновлення матеріально-технічної бази, підвищення рівня агротехнологій, впровадження інновацій тощо потребують інвестицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішення проблем щодо виробництва та реалізації зерна й питань розвитку зернового ринку у різних історичних періодах є науковим добром відомих вітчизняних і зарубіжних учених, серед яких А.І. Алтухов, В.Г. Андрійчук, І.О. Бистрова, В.І. Бойко, Б.В. Буркинський, Л.В. Забуранна, Ю.С. Земський, Г.М. Калетнік, А.М. Карпенко, І.Г. Кириленко, Л.Є. Купинець, М.Г. Лобас, С.В. Майстро, П.Т. Саблук, О.М. Саковська, І.В. Свиноус, В.П. Ситник, Л.М. Худолій, М.Г. Хірамагомедова, В.М. Ціхановська, С.М. Чмирь, О.Г. Шпикуляк, О.М. Шпичак та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак в умовах аграрних перетворень проблема пошуку способів покращення інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств і підвищення на цій основі ефективності їхнього функціонування на ринку зерна залишається ще недостатньо розкритою. Актуальність і практична значимість розв'язання проблеми інвестиційного забезпечення ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств на ринку зерна

зумовили назву та визначили мету наукового дослідження.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є наукове обґрунтування та розробка теоретико-методичних засад і практичних рекомендацій щодо інвестиційного забезпечення ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств на ринку зерна.

Виклад основного матеріалу. Обсяг виробництва зерна є основним показником, що характеризує діяльність господарств, від нього залежить рівень собівартості, сума прибутку, рівень рентабельності, фінансовий стан підприємств, їх платоспроможність та інші економічні показники ефективності господарювання.

Одним із лідерів у виробництві і реалізації зерна у Вінницькій області є Тиврівський район, де зернова галузь є провідною для абсолютної більшості сільськогосподарських підприємств (табл. 1).

Аналіз наведених даних показує, що на Тиврівський район припадає близько 3% зерна, виробленого у Вінницькій області. За 2012-2016 рр., незважаючи на значні коливання, простежується чітка тенденція до підвищення обсягів виробництва зернових культур як у Бершадському районі, так і в цілому по області. У 2016 році в усіх категоріях господарств Вінниччини намолочено 5563,5 тис. тонн зерна, що більше на 53,5% проти відповідної дати минулого року. Це пов'язано із збільшенням виробництва зерна майже у всіх районах Вінницької області.

Розвиток зернового господарства в сільськогосподарських підприємствах Тиврівського району носить достатньо стабільний характер. Про це можна стверджувати, насамперед, за посівними площами під зерновими і зернобобовими культурами в цілому (табл. 2).

Таблиця 1

Частка зерна Тиврівського району у загальному обсязі виробництва зерна у Вінницькій області у 2012-2016 рр.

Показники	Роки					2016 р. у % до 2012 р.
	2012	2013	2014	2015	2016	
Виробництво зерна у Вінницькій області, тис. ц	36247,1	48522,9	50631,0	37682,6	55635,3	153,5
Виробництво зерна в Тиврівському районі, тис. ц	1147,8	1465,2	1413,5	1179,8	1668,6	145,4
Частка зерна Тиврівського району, %	3,2	3,0	2,8	3,1	3,0	93,8

Таблиця 2

**Посівна площа зернових і зернобобових культур за усіма категоріями господарств
Тиврівського району Вінницької області у 2012-2016 рр., га**

Господарства	Роки					2016 р. у % до 2012 р.
	2012	2013	2014	2015	2016	
Усі категорії господарств, в т. ч.	26710	26232	22986	23241	24651	92,3
сільськогосподарські підприємства	23121	22499	19961	19931	20887	90,3
фермерські господарства	3589	3733	3025	3310	3764	104,9

Таблиця 3

**Динаміка урожайності зернових і зернобобових культур у провідних сільськогосподарських
підприємствах Тиврівського району Вінницької області у 2012-2016 рр., ц з га**

Підприємства	Роки					2016 р. у % до 2012 р.
	2012	2013	2014	2015	2016	
Філія «Стояни» ТОВ «АгроІнвестУкраїна»	54,3	64,6	60,0	57,8	72,3	133,1
ТОВ «ПоділляЛатІнвест»	62,7	74,9	68,3	64,5	77,9	124,2
ПП «Віта»	38,3	42,7	55,6	54,2	62,4	162,9
ТОВ «Агро-Буг»	46,2	44,0	67,3	57,9	85,0	183,9
ТОВ «Агро-Еталон»	45,8	56,1	57,3	41,9	57,6	125,8
ТОВ «Красне-АгроІнвест»	67,8	74,9	76,6	50,8	67,8	100

Таблиця 4

**Динаміка виробництва зернових і зернобобових культур у провідних сільськогосподарських
підприємствах Тиврівського району Вінницької області у 2012-2016 рр., ц**

Підприємства	Роки					2016 р. у % до 2012 р.
	2012	2013	2014	2015	2016	
Філія «Стояни» ТОВ «АгроІнвест-Україна»	334558	460345	360834	312577	446554	133,5
ТОВ «ПоділляЛат-Інвест»	348451	433313	347845	267065	281498	80,8
ПП «Віта»	40132	56001	70422	61842	81186	202,3
ТОВ «Агро-Буг»	66098	78636	89100	91651	140942	213,2
ТОВ «Агро-Еталон»	77971	112215	118651	72359	104214	133,7
ТОВ «Красне-АгроІнвест»	49715	91111	71849	58288	80692	162,3

Зернові вирощуються практично в усіх господарствах Тиврівського району. Однак, основна частина посівів зосереджена в 6-ти сільськогосподарських підприємствах – Філія «Стояни» ТОВ «АгроІнвестУкраїна» (с. В. Вулига), ТОВ «ПоділляЛатІнвест» (смт Тиврів), ПП «Віта» (с. Дзвониха), ТОВ «Агро-Буг» (с. Яришівка), ТОВ «Агро-Еталон» (с. Тростянець), ТОВ «Красне-АгроІнвест» (с. Красне).

Пріоритет по займаній площі зернових і зернобобових культур належить сільськогосподарському підприємству Філія «Стояни» ТОВ «АгроІнвестУкраїна», його посіви в 2016 р. становили 6187 га. Посівна площа зернових в ТОВ «ПоділляЛатІнвест» та ТОВ «Агро-Еталон» поступається за розмірами і становить 3615 та 1808 га відповідно. На частку цих 3-х підприємств у 2016 р. припадало майже 50% загальної посівної площі зернових і зернобобових Бершадського району, ПП «Віта», ТОВ «Агро-Буг», ТОВ «Красне-АгроІнвест» належить більше, ніж 16%.

Сприятливі кліматичні і ґрунтові умови для виробництва зернових культур та озимої пшениці зокрема за наявності нових високоврожайних сортів дозволяють підприємствам одержувати досить високі врожаї (табл. 3).

Як бачимо з табл. 3, за період, який аналізується, спостерігається тенденція до підвищення урожайності зернових і зернобобових культур майже у всіх вищевказаних сільськогосподар-

ських підприємствах Тиврівського району Вінницької області.

У 2016 р. порівняно з 2012 р. майже вдвічі зросла врожайність в ПП «Віта», ТОВ «Агро-Буг». Найвищі показники урожайності зернових і зернобобових культур в цілому за досліджуваний період спостерігались у Філія «Стояни» ТОВ «АгроІнвестУкраїна», ТОВ «Красне-АгроІнвест» та в ТОВ «ПоділляЛатІнвест», найнижчі – у ТОВ «Агро-Еталон». Обсяги виробництва зерна на досліджуваних підприємствах Тиврівського району у динаміці характеризують дані, наведені в таблиці 4.

Дослідження показують, що валовий збір зерна у провідних сільськогосподарських підприємствах Тиврівського району за 2012-2016 рр. збільшився, крім підприємства ТОВ «ПоділляЛат-Інвест», де виробництво зерна зменшилося на 19,2%. При цьому значний приріст зернових забезпечили такі сільськогосподарські підприємства, як ПП «Віта» (на 2,3%), ТОВ «Красне-АгроІнвест» (на 62,3%). ТОВ «Агро-Буг» (на 13,2%) (рис. 1).

У досліджуваних сільськогосподарських підприємствах Тиврівського району більшою мірою приріст валових зборів відбувається за рахунок підвищення врожайності. Висока урожайність зернових і зернобобових культур пояснюється запровадженням інтенсивної технології вирощування зернових, своєчасним проведенням усіх технологічних операцій тощо.

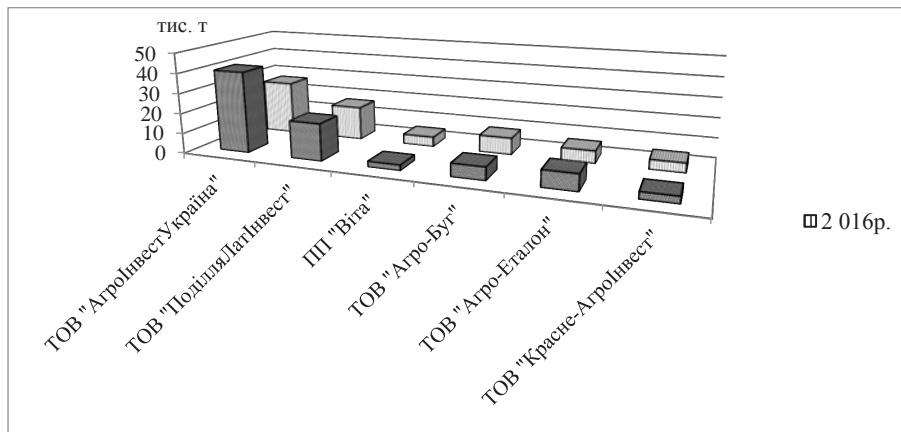

Рис. 1. Виробництво зерна в провідних сільськогосподарських підприємствах Тиврівського району Вінницької області у 2012 та 2016 рр., тис. т

Як показує досвід провідних зерновиробничих підприємств Бершадського району, кращими агрономічними строками проведення сівби є 5-15 вересня. Основний обробіток ґрунту – безплужний, поверхневий, на глибину – 10-12 см. Передпосівний обробіток ґрунту виконувався комбінованими агрегатами, які дозволяють загорнути насіння на ущільнене ложе та чітко задану глибину.

Розміщення зернових культур в освоєних сівозмiнах, які дозволяють ефективніше використовувати ґрунтові умови, є дуже важливим, адже кожен різновид ґрунтів містить неоднакову кількість поживних речовин, має різну щільність, водо- і повітропроникність. При цьому, як підкреслює М.М. Караман, схема сівозміни повинна складатися з таким розрахунком, щоб для кожної культури був обґрунтований найкращий попередник [3, с. 51]. Спільну із ним думку висловлює і Л.В. Забуранна, яка зазначає, що кращими попередниками для озимої пшениці – основної зернової культури району – є чорний пар, люцерна, горох, кукурудза на зелений корм і силос. Аналіз різних ґрунтових умов переконує, що у сівозміні продуктивність більшості культур на 30-50% вища, ніж у беззмінних посівах. Чергування культур у сівозміні поліпшує фітосанітарний стан посівів і забезпечує високу врожайність. Зокрема приріст урожайності різних сортів озимої пшениці з використанням 3-пільної сівозміни становитиме в середньому 7 центнерів з одного гектара [2, с. 60].

Для того, щоб виконувати сільськогосподарські роботи в кращі технологічні строки, господарства мають бути забезпечені технічними засобами і, насамперед, тракторами і зернозбиральними комбайнами (табл. 5).

Дані табл. 5 показують, що наявність основних видів техніки в районі у 2016 р. порівня-

но з 2012 р. збільшилась на 10,7%, в тому числі тракторів – на 7,9%, зернозбиральних комбайнів – на 22,9%. Збільшення зернозбиральних комбайнів призвело до меншого навантаження збиральних площ зернових на 1 комбайн, що в свою чергу зменшило втрату зерна при збиранні. Забезпечення сільськогосподарських підприємств технікою дало можливість своєчасно виконати всі технологічні операції і як результат – покращило врожайність зернових і зернобобових культур, що є одним з факторів ефективного функціонування цих підприємств.

В останні роки з-за недосконалості механізму ринкових відносин відбулося погіршення діяльності аграрного сектора економіки, в тому числі виробництва зерна. Зниження рівня сільськогосподарського виробництва було обумовлено нестачею матеріальних ресурсів, погіршенням стану матеріально-технічної та технологічної бази, диспаритетом цін, а також відсутністю підтримки держави, що призвело до погіршення фінансового стану та банкрутства багатьох підприємств. У зв'язку з цим в зернових господарствах виникла нагальна проблема – домогтися підвищення і стабілізації сільськогосподарського виробництва шляхом інвестування.

Інтенсивне господарювання сільськогосподарських виробників нині уможливлено за рахунок збільшення обсягу (кількості) та якості інвестицій (табл. 6).

Дані табл. 6 показують, що за останні роки інвестиції, спрямовані в діяльність сільськогосподарських підприємств Вінницької області, помітно збільшуються. Однак зростання показників, що використовуються для оцінки збільшення капітальних інвестицій, є досить нестійким.

Протягом 2011-2012 років сума грошових вкладень сільськогосподарських підприємств на одиницю показників, вказаних у табл. 2.11, зростала. У 2013 році простежувався їхній спад, що пов'язано, насамперед, із зменшенням обсягу інвестицій.

Однак завдяки їх збільшенню у 2014 та 2015 роках, показники інтенсивності капітальних інвестицій знову зросли, крім суми інвестицій на 1 грн прибутку, яка порівняно з попередніми роками суттєво знизилася.

Серед районів Вінницької області провідне місце за обсягами інвестицій посідає Тиврівський район, який володіє унікальним комплексом

Таблиця 5

Забезпеченість тракторами і зернозбиральними комбайнами у сільськогосподарських підприємствах Тиврівського району Вінницької області у 2012-2016 рр.

Показники	Роки					2016 до 2012 р, %
	2012	2013	2014	2015	2016	
Кількість основних видів техніки:	375	407	402	405	415	110,7
трактори, шт.	305	316	317	320	329	107,9
зернозбиральні комбайни, шт.	70	91	85	85	86	122,9

Таблиця 6

Деякі економічні показники та показники інтенсивності капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств Вінницької області за 2010-2015 рр.

Показник	Роки					2015 до 2011 р. %
	2011	2012	2013	2014	2015	
Капітальні інвестиції, тис. грн.	1397052	143929	1269591	1528062	2143245	153,4
Кількість діючих сільськогосподарських підприємств, од.	2354	2584	2606	2592	2453	104,2
Інвестиції на одне сільськогосподарське підприємство, тис. грн.	593,5	555,3	487,2	589,5	873,7	147,2
Площа сільськогосподарських угідь, тис. га	1823,3	1828,5	1825,0	1831,3	1838,2	100,8
Інвестиції на 1 га сільськогосподарських угідь, грн.	766,2	784,8	695,7	834,4	1165,9	152,2
Чисельність працівників, зайнятих у сільському господарстві, тис. осіб	41,8	43,3	38,5	42	39,8	95,2
Інвестиції на одного працівника, зайнятого в сільському господарстві, грн.	33422,3	33139,2	32976,4	36382,4	53850,4	161,1
Валова продукція сільського господарства сільськогосподарських підприємств, млн грн.	8142,9	7764,6	10620,6	12319,9	10940,3	134,4
Інвестиції на 1 грн валової продукції сільського господарства сільськогосподарських підприємств, грн.	0,172	0,185	0,119	0,124	0,196	114,0
Прибуток в сільськогосподарських підприємствах, млн грн.	1101,8	855,5	541,5	1531,7	3850,1	349,4
Інвестиції на 1 грн прибутку сільськогосподарських підприємств, грн	1,27	1,68	2,34	0,99	0,56	44,1

Таблиця 7

Капітальні інвестиції провідних зерновиробничих сільськогосподарських підприємств Тиврівського району за 2012-2016 рр., тис. грн.

Найменування підприємств	Роки					2016 р. до 2012 р. %
	2012	2013	2014	2015	2016	
ТОВ "ПоділляЛат-Інвест"	3996	6882	5190	3510	2804	70,2
ПП "Віта"	1760	2529	2066	6343	8707	494,7
ТОВ "Агро-Буг"	1245	2045	2131	5880	884	71,0
ТОВ "Агро-Еталон"	31984	5184	1807	2640	9977	31,2
ТОВ "Красне-АгроІнвест"	591	240	1443	4495	8357	14,1р.
Всього	39576	16880	12637	22868	30729	77,7

природних та економічних умов для розвитку зернового господарства, виробництва конкурентоспроможного зерна. Серед усієї сукупності господарств району інвестиційну привабливість та відповідний потенціал мають найбільші за розміром сільськогосподарські підприємства. Розглянемо обсяг надходжень капітальних інвестицій на прикладі провідних зерновиробничих сільськогосподарських підприємств Тиврівського району Вінницької області за останні 7 років (табл. 7).

Як бачимо з даних табл. 7, протягом останніх років відбулися істотні зміни у здатності провідних зерновиробничих сільськогосподарських підприємств Тиврівського району залучати інвестиційні ресурси. За результатами 2016 року загальний обсяг капітальних інвестицій за даними цих підприємств склав 30729 тис. грн., що майже у 3 рази менше, ніж у 2012 році. Максимальний приріст капітальних інвестицій спостерігається у 2016 році в ТОВ "Агро-Еталон" у сумі 9977 тис. грн., з них 5463 тис. грн. інвестицій було направлено на нові будівлі, споруди, об'єкти незавершеного будівництва, 296 тис. грн. – в основ-

ний капітал, 1378 тис. грн. – на існуючі будівлі, споруди, 334 тис. грн. – на довгострокові біологічні активи тваринництва і 2854 тис. грн. – інвестиції в інші необоротні матеріальні активи. За даними аналізу також можна переконатися, що протягом останніх років основні вкладення провідних зерновиробничих сільськогосподарських підприємств району здійснювалися в матеріальні активи.

Висновки і пропозиції. У найближчій перспективі більшості господарствам Тиврівського району для вирішення проблеми підвищення якості зерна не буде вистачати внутрішніх резервів розвитку зернового господарства. Природний фактор і надалі відіграватиме домінуючу роль в формуванні якості зерна, але без технічного оновлення зношеного парку сільськогосподарських машин, сучасного технологічного устаткування, забезпечення добривами та засобами захисту рослин не варто сподіватися на істотні зрушення в його поліпшенні в майбутньому. Занепокоєння викликає повна відсутність державної підтримки, зокрема, бюджетних асигнувань як джерела фінансування інвестицій.

Список літератури:

1. Гринчук Т.П. Сучасний рівень виробництва зерна у господарствах Вінницької області. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. № 3. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.global-national.in.ua>.
2. Забуранна Л.В. Економічна ефективність виробництва зерна та шляхи її підвищення в сільськогосподарських підприємствах. Економіка АПК. 2016. № 3. С. 55–60.
3. Караман М.М. Економічна ефективність виробництва сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах Автономної Республіки Крим: монографія. Сімферополь: ПП «Підприємство Фенікс», 2013. 109 с.

Уланчук В.С., Жарун Е.В.

Уманский национальный университет садоводства

ИНВЕСТИЦИОННЫЙ ПРОЦЕСС ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ НА РЫНКЕ ЗЕРНА

Аннотация

Раскрыта экономическая сущность рынка зерна и организационно-экономические основы его развития в современных условиях. Обобщены теоретические основы инвестиционного обеспечения как средства эффективного функционирования сельскохозяйственных предприятий на рынке зерна. Проанализировано современное состояние и тенденции развития отечественного зернопроизводства. Охарактеризованы основные направления и источники инвестиционного обеспечения процесса функционирования сельскохозяйственных предприятий на рынке зерна. Осуществлена оценка результативности процесса функционирования этих предприятий.

Ключевые слова: инвестиции, рынок зерна, сельскохозяйственные предприятия, эффективность.

Ulanchuk V.S., Zharun E.V.

Uman National University of Horticulture

INVESTMENT PROCESS OF FARMING AGRICULTURAL ENTERPRISES ON THE MARKET OF GRAIN

Summary

The economic essence of the grain market and the organizational and economic foundations of its development in the modern conditions are revealed. The theoretical foundations of investment support as a means of effective functioning of agricultural enterprises in the grain market are generalized. The present state and trends of development of domestic grain production are analyzed. The main directions and sources of investment support for the functioning of agricultural enterprises in the grain market are described. An assessment of the effectiveness of the operation of these enterprises has been carried out.

Keywords: investment, grain market, agricultural enterprises, efficiency.